

ЉУБАВ, С ЈУТРОМ БИ НЕСТАЈАЛА КАО САН

(Итало Калвино: *Тешке љубави*, превела с италијанског Гордана Суботић, Darma books, Београд, 2021)

Када се из данашње перспективе посматра италијанска књижевност друге половине прошлог века – а то је, дакле, временска дистанца између тридесет и педесет година, што је сасвим довољно да се извуку одређени закључци и заокруже одређене идеје – јасно је да је Итало Калвино један од писаца који се с правом истичу као најбољи и најуспелији. Активан од краја четрдесетих до своје смрти 1985. године, овај писац био је присутан у више различитих форми, жанрова и тематских оквира него што је то био случај с његовим савременицима. Уз то, он је био доступан на више различитих простора у исто време, а његови преводи сврставали су се у најквалитетније и у другим књижевностима, пре свега на англофоном простору. Такође, имао је богату рецепцију и код нас, те су га југословенски и српски издавачи често публиковали, али то не значи да је његов целокупан прозни опус – овде се, пре свега, мисли на романи и збирке кратких прича, док су његови есеји, предавања, либрета, аутобиографски списи и други записи остали неправедно занемарени – доступан нашим читаоцима. Управо се због тога збирка *Тешке љубави*, која је од прошле године присутна код нас у преводу Гордане Суботић (иначе првобитно објављена 1970. године) примећује као врло вредан додаток не само рецепцији његовог опуса код нас, већ и као део слагалице италијанске књижевности који је недостајао нашим истраживачима и проучаваоцима стваралаштва ове земље.

Но, кренимо испочетка. Рецепција Калвина на нашим просторима почиње крајем педесетих и почетком шездесетих година, у најплоднијем периоду његовог рада, и тадашњи преводиоци, уредници и издавачи који су имали слуха за спој модерног и традиционалног код Калвина могли су да схвате да се ради о ствараоцу који ће постати важан део италијанске и европске књижевности у наредним деценијама. Ипак, већина превода је каснила, од којих неки и по десетак година, а у случају наслова који су остали капитални у Калвиновом опусу и обележили средњу и касну фазу његове списатељске каријере, преводи су се појавили и с већим закашњењем. У последњем периоду, неколико његових дела доступно је код Издавачке куће „Плато“ – *Ако једне зимске ноћи неки љубавник* (превела Ана Србиновић, 2016), *Замак укршћених судбина* (превеле Србислава Вуков-Симентић и Сњежана Маринковић, 2017), *Невидљиви трагови* (превела Јасмина Тешановић, 2020) и *Марковалдо* (превела Јулијана Вучо, 2020) – као и његов запис *Аутобиографија једног илегаоца* (превела Александра Проле, Факултет за медије и комуникације, 2019), док је збирка *Тешке љубави* најновија допуна његовој обимној рецепцији која, поред превода, укључује и критичко-есејистичке

текстове, истраживачке радове и присутност у прегледима попут *Модерној романа двадесетог века* Радована Вучковића из 2013. и *Вечна садашњост: барокна култура у модерној књижевности* Јелене Тодоровић из 2018. године. Најзад, предани читаоци овог писца нису морали да чекају овај превод јер је збирка *Тешке љубави* објављена, под истим насловом, у хрватском преводу 2011. (превела Морана Ћале, Наклада „Пелаго“), а у међувремену је, 2020. године, Градско казалиште младих из Сплита поставило, у драматизацији Ивана Пенковића и режији Александра Швабића, представу по мотивима прича из ове збирке.

Она сабира осамнаест прича које су повезане на тематском, мотивском и, пре свега, лајтмотивском плану, о чему сведоче и наслови две целине у које су приче подељене: „Тешке љубави“ и „Тежак живот“. Настајале су, како је наведено уз сваку од њих, између 1949. и 1959. године (сем приче „Авантура једног возача“ из 1967), односно далеко пре но што су сабране и објављене као заокружена целина. Међутим, већ првим читањем се схвата њихово јединство и чињеница да их је Калвино писао с одређеном намером, односно с две намере: да у засебним текстовима представи најразличитију могућу лепезу изазова у љубавним и међуљудским односима у деценијама након Другог светског рата, те да, уз то, у збирци као целини, дочара суптилне, али приметне везе које их спајају. Због тих веза, ове приче расту у једну програмску, концептуалну збирку чији карактер надраста сваки појединачни наслов и чији је утисак умногоне јаснији, пунији, конкретнији и квалитетнији када се приче читају заједно. Овакви приповедни наслови нису непознати савременом читаоцу, а нису били непознати ни читаоцима педесетих, шездесетих и седамдесетих година, не само због Бокачовог капиталног дела *Декамерон*, које с *Тешким љубавима* дели одређене тематско-мотивске везе, већ и због збирке *Men Without Women* (у слободном преводу: *Мушкарци без жена*) Ернеста Хемингвеја из 1927. године. У њој је овај амерички аутор сабрао неке од својих најуспелијих краткопричашких записа и читаоцима понудио збирку која с Калвиновом остварује везе на плану односа између јунака, карактеризације, фокализације и, понајвише, посвећивања пажње детаљима као једном од примарних аспеката на којима аутори инсистирају у оба наслова.

Тако, на пример, у причи „Авантура једног војника“, аутор прецизно описује тело јунакиње, идући, на први поглед, у превише детаља, али се ипак, како се касније схвата, предаје прецизном описивању које је неопходно ради даљег разумевања радње, мотивације протагониста и односа међу њима:

По бујности њеног тела, једној, које би, шћавише, било помало четвртасио да јој мекоћа зреле жене није омекшала обрине, рекло би се да је шек прешла шридесећу; али када јој се погледа у лице, у кожу мермерну, уједно оушћену, неухваћљив поглед црних црних кајака и црних јустић обрва, као и на сиреој сћиснуће усне, аљкаво намазане гречавим ружем, рекло би се да јој је премо четрдесећ.

Ове обимне реченице, које прелазе из реда у ред и с једне странице текста на наредну, неопходне су аутору не би ли остварио ритам и непрекидно мешање перспектива: док у једном тренутку посматра јунаке или њихове поступке издалека и на наизглед објективан начин, већ у следећем, он је тик до њих, довољно близу да може да примети

капке, обрве, усне и руж жене из ове приче. Такође, Калвино у овим описима који у први мах могу да делују безазлено и неважно заправо поставља оквире за каснији развој ситуација у које упадају његови јунаци. Њихове односе, од самих почетака њихових веза, преко различитих позитивних и негативних страна, све до катастрофалних разрешења и болних епилога, аутор описује обимним реченицама у контрапункту с ефектним, сажетим и упечатљивим дијалогским секвенцама, доказујући да је могуће спојити езотеричну стилску умешност с конкретним елементима који имају оправдану улогу у наративу. Овакво приповедање ретко се среће данас и ближе је стилу који је користио, рецимо, Милош Црњански – како у *Дневнику о Чарнојевићу*, тако и у *Роману о Лонгону* – него већина данас активних писаца, и италијанских и српских.

Но, уз све то, још један важан детаљ карактерише ове приче: однос према времену у којем настају. Период након рата нарочито је био потресан и изазован за италијанско друштво које је из овог сукоба изашло с једним новим и до тада не докраја познатим осећањем колективне збуњености, али и самосвести и потребе за променом. Упркос томе, оно је, у појединим својим деловима, остало снажно укоревљено у традицију која није могла да надјача ову нову потребу за модерношћу, због чега настаје разилажење између старог и новог поретка. Ово разилажење евидентно је и у уметности која, природно је, опонаша, коментарише или подрива стварност, а могуће га је приметити и у, рецимо, причи „Авантура једне купачице“ која, поред једноставне премисе – протагонисткиња је, током купања, доживела пех да јој је пукао купаћи костим и сада, због своје нагости, не сме да изађе из воде – врло комплексна. С једне стране, друштво у којем би она изронила из воде разголићена било је превише конзервативно да би уопште прихватило њено објашњење, и због тога она остаје у води, сама и заборављена од свих, борећи се са својим срамом који не само да није наступио – јер она не израња – већ се ни у ком случају не може сматрати њеном кривицом. Ипак, драма која настаје око ње је, са друге стране, пресликана у драму која се одвија у њеној глави у којој се модерност очитује елементима пркоса, непристајања и унутрашњим монологом у којем се она обрушава на све друштвене стеге и проблеме с којима се срећу италијанске жене средине века:

Држећи се за бову бескрвним јагодицама њрсицију које су се од дугој боравка у води смежурале, јосиођа се осећала као да ју је цео свеи њроинао и није јој било јасно зашто ња разолићеноси коју сви одувек носе са собом сада само њу сивавља на сшуб срама, као да је само она наја, једино обнажено сшворење њод кајом небеском.

Овакве дијагнозе италијанског друштва и стања свести данас можемо да пронађемо у делима Елене Феранте, на пример, али пре педесет година, јасно је да је Калвино био изузетак који је одскакао од просека.

Тешке љубави и животи који су приказани у овим причама неретко су толико тешки и тужни да до срећних завршетака, или било каквих завршетака, и не долази. Али, и поред осећања сете које избија из збирке *Тешке љубави*, постоји нешто врло позитивно: најзад су и наши читаоци добили део који им је недостајао у упознавању, читању и разумевању Итала Калвина, а то је вероватно и највреднији резултат овог превода.